

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 12.

Fylke: Telemark

Tilleggsspørsmålnr.

Herad: Tvedestøl

Emne: Gamal engkultur

Bygdelag:

Oppskr. av: Eivind Stollenberg

Gard:

(adresse): Tvedestøl

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

Flere heimsmenn.

B. Eller om den er etter andre heimsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Ordet eng vert nytta, likeså utslätte, men helst seiar ein skrapslätte. Ekre og attlagd jord er nemning for slätte som eingong har vore open åker. Ein har det i gårdsnamnet Hemsekre. Ordet skrapkøy nytta ein no helst om alt utmarks høy.

Utmarks slätte hadde ein fest myrslätt, det var det mest av. I bakkehall kalla ein slätte for bråt, det gav det beste høget. Mykje av utmarks slätte var finnbea der det veks finn (marus strika). Finn vil det helst komme i all slätte som vert for utmark.

Stufferet vert nytta til det aller meste av skrapslätte, jamvel på myr.

2. Ryðjing. Når barne vaks opp i engja måtte dei hoggast. I gamal tid har nok para "køði" gjeve med til beit. Lauvskogen i engja var det heller hequa om, avdi det var nytta til lauving. Restene eller lauvinga, som ikkje kunne nyttast til brenneved vert skengd i røysene, der det låg og rotta.

3. Mosevaksen eng. Her er ikkje kjend at det har vore gjentverksleitet arbeid i gamal tid for å få bort mosen i eng.

4 4. Myr og vabojuk eng. Vatning. Her er like
 å høyra um at dei dreiv med slike arbeid i
 gamal tid. Men i skogen har eg sett fleire
 stader små viefur som ser ut til å ha vore
 grave for å leida vatn frå slakte. Vatning av
 eng er gått av folkeminne. Men på et par
 stader, heigarden Tersdalen (med lagd umlag
 1875 og husmannsplassen Skåle tjøru (med
 lagd umlag 1895) er det gjeve meker eller
 små viefur frå bekk, slik at vatnet kan
 kunna risle" over eng.

5 5. Gjødding (Hevding).

Sann med på

Først er å nemne at mykje av slakta &
 heime var i åkerer. Der var grasen
 hevdet av siget frå åkeren. Når åkeren
 vart oppbrøten vart all steinane vart steinane
 koga, eller boren mot bakke, slik at rogsene
 ligg ovand åkeren. Dette måtte vera for
 å slippe steinane nedan for åkeren, der det
 allstøst var best grasen. Ein sa i gamle
 dagar: "Rulla ein steinen ut for bakke gjekk
det ut med mannen."

Hadde ein meire vinterhevd enn ein berge
 til åkeren, la ein det på eng. Slikt gjeng
 no sjeldan for seg. Men i gamal tid då det
 var mindre åker, og ~~der~~ eller måten mykje
 hevd av all skrapføringa var dette truleg vore al-
 ment. Til eng skulle ein helst ha sauefelle
 ("taude"). Kan mykje det skulle til er ikkje
 noko å høyre om.

6 6. høve ser ut for hevdet eng har eg ikkje
 høyr. Ordet hevde for er kjend og mykta,
 men det er mogleg frå nyare tid.

7. På alle dei gamle gardane ligg hus
 øost i bakken. Men eg har ikkje høyr
 at dei rekna noko djurt: kamsiget. Men
 siget frå fjaset var mykje merdefullt. Ein
 mylla ordene Tosig, Tobekk og Torene.
 (hest va ein tosig.) (I distriktet i Aust-Tellus
 har eg høyr ordet laman reune) (Um
 rig på åker gå under 5.)

8. Ein korpde hevda ut på jorden både haust
 og vår. Til spredning av hevda mylla ein
 hreken eller grep laga av ein betluft,
 som kunne vera jernberlegen. Nokon ser
 gagna til å spreia hevda på engar har eg
 ikkje høyr om i Telemark. Spreiding av
 hevda var ofte kvendearbeid. Når ~~mykk~~ mokka
 va hilt turka vart det raka i hop med
 sine og lagt i røyserne. ^{Moderne gjødselkjøp kom}
 i bruk i slutten av 90-ara.
 I Engerdalen, nord for Trusil sag eg i 1910
 denne måten til spredning av gjødsel
 på vall: Dei laga eit reiskap av bjørke
 ris. Dei balt samane nokre småbjørkar med
 riset på slik at det kom til å likne ein or-
 stor lerne. På denne lå eit par steinar.

Denne reiskapan som eg divene ikkje kann
 minnest å ha høyr namn på korpde
 dei att og fram over dei spreide mokka,
 mokka vart då vel klind med i grasrøta, og
 eg trur det gjorde eit sers godt arbeid.
 9. Beiting. Husdyra fekk bite på heimejorden
 både haust og vår, og ingen har høyr om

noko engstykke som vart halde for godt. Enoo finst det gardar der dei let krötera bite om våren, men dei er få og det vert rekna som urimeleg stivevokst. På dei fleste gardane får elles sauene gå nokre dagar i enga tidleg om våren. At vårbeitet skulle vera til nokon ^{overs} bruk for enga vert ingen om no.

[Men på eit vis ser det likevel ut som om vårbeitet har vere til gagn. Det har halde livskraft guldhorst (*taraxacum officinalis*) borte. Enoo so seint som 1915 var det mest ikkje guldhorst å sjå i Tynsdal, se nær som noko inn med husa. Dette meiner eg heng saman med at dei tidlege beitinga øydelegg blomestruken på guldhorsten om våren. Sidan vårbeitet tok slut har guldhorsten breid seg, so no er her mest som i andre bygda på Austlandet, jordene er hult gule om våren. Eg trur likevel ikkje at nokon har tenkt på det i gamal tid.]

10. 10. Engbeitet om våren gjekk av bruk for det meste omlag 1900-1910.

11. 11. Over det meste av bygda vit ikkje folk om noko arbeid med å jamma utover den nye møkka på beitet. Men i Birtedalen, i sørvestre hjørnet av bygda vit dei om at dei i gamal tid kara kyrermyk utover med eit reidskap som vart kalla "mykspjet". Dette såg ut som ein liten spade, telja til av ein kon eller bordstubb.

12. 12. Sumarfjos. I nunnid heimegarden var det ~~no~~ på dei fleste gardene eit sumarfjos i gamal tid. Dette har vere for at det skulle vere meire lettviint å få krötura ut i hanna at ein tenkte på å nytte hevda under sumarfjoseh

til nokon serley uteng veit'ingen om. Det ser mest ut som om mokka er blitt liggande på åi til ar under sumarfjøret. Og folk vil sunn vite at sumarbrevda er det liben verd.

13

13. Det er fyrst i ~~åre~~ ~~åre~~ nyare tid det er bygd vârfjor på stoglane. Vanleg var det at dei hadde eit eller fleire digre granke med ovare krøstar m. med stoglen som krøstera kunne gå under i ~~uvine~~. Bâgran

14. Grind har vore nytta i gamal tid. Ein grind vart spikra saman av tre staurar og fire slâter . Dei vart bundne saman ~~og~~ med vidjur. Grinden vart flutt kvar 8de dag, men var det regnveir mykje oftare. Grinding er no heilt gjenge av bruk. Det var berre eit undantak om lag 1920.

15 og 16. ^{gt} Ukjent her.

17 og 18 Ukjent her.

19 Ingen av dei ordâ som her er nemd er kjent her.

20 I gamal tid hadde ein eng på stoglan dei fleste stoglane, dei ~~7~~ nytta vel helst ordleik stoglsjorde. Dette var gjeldam ingjerd. Hjuringen måtte vandra" krøstera for stoglsjordest mut til det var ~~stog~~ stoge.

21. Ukjent her.

Tel. Fyrstøl

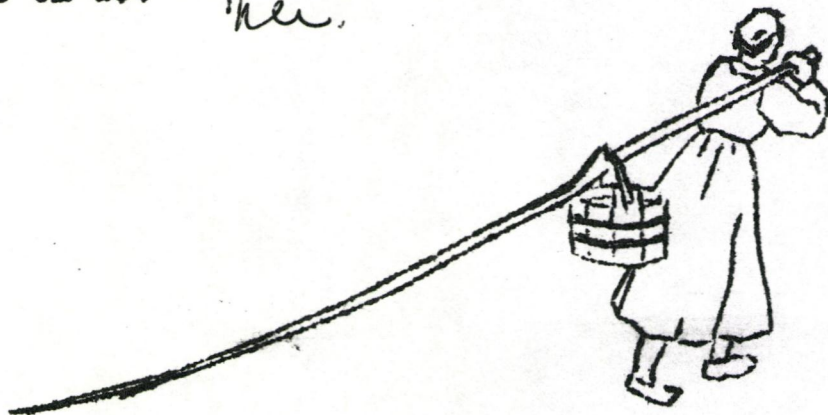
NORSK ETNOLOGISK GRANSNING
ADR. NORSK FOLKEMUSEUM
BYGDØY

Ver gild og skriv svaret med blyant på same ark.

Tilleggsspørsmål til nr. 5 Vannbæring.

I Tinn i Telemark har ein for eit par mannsaldrar sidan bore vatn på ei lang stong. Ein bar den eine enden over aksla, den andre enden drog ein etter seg på marka. Taret hekk på stonga bak ryggen at den som bar (drog). Ein liten mothake på stonga gjorde at handtaket på bøtta ikkje gleid. Stonga var såpass mjuk at vatnet ikkje skvampla over. Utanom denne opplysninga kjenner ein no denne metoden berre frå Värmland i Sverige. Det kan henda at det tidlegare har vore meir vanleg å bera vatn på denne måten. Hugsar nokon i Dykkar bygd noko om det ?

Nei.

Tilleggsspørsmål til nr. 12.

Finst det noko opplysning om at ein brukar eller har bruka fiskebein og fiskehovud til brensel ?

Nei

Har ein bruka kumøkk til brensel ?

Nei

*Trå Leimar Stollenberg
Fyrstøl i Telemark*

2043

NORSK ETNOLOGISK GRANSNING